

KIRSAL ALANDA YAŞAYAN YAŞLILARDA SOSYAL DIŞLANMA: SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİLER

Emrah APAK¹, Hıdır APAK², Beyhan DOĞAN³

Geliş: 03.08.2021 / Kabul: 18.11.2021

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin yaşadıkları sosyal dışlanma durumlarını çeşitli sosyodemografik değişkenlerle açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmadan elde edilen verilerin ve ortaya konulan önerilerin başta alan çalışanları olmak üzere, politika yapıcılara, öğretmenlere katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma, tarama modelinin kullanıldığı nicel bir araştırmadır. Araştırmanın örneklemini Bingöl’de nüfusu on binin altında olan yerleşim yerlerinde ikamet eden 276 yaşlı birey oluşturmaktadır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak; araştırmacılar tarafından hazırlanan sosyo-demografik anket formu ve Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği kullanılmıştır. Veriler ANOVA, Tukey, t testi ve çoklu regresyon ile analiz edilmiştir. Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma puanlarında farklılaşmaya yol açan faktörler; gelir durumu, eğitim düzeyi, sağlık durumları ve bir ulaşım aracına sahip olma durumudur. Kurulan çoklu regresyon modelinde araba durumu, sağlık durumu ve aylık gelirin sosyal dışlanma düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın çıktıları, kırsal alanda yaşayan yaşlılara uygulanacak sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik kılavuzlar da sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırsal alan, sosyal dışlanma, yaşlı

SOCIAL EXCLUSION OF ELDERLY LIVING IN RURAL AREAS: RELATIONS WITH SOCIODEMOGRAPHIC VARIABLES

Abstract

This study aims to examine the social exclusion of elderly people living in rural areas in Turkey in terms of various sociodemographic variables. It is thought that the data obtained from the study and the suggestions made will contribute to policy makers and

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, epak@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/000-0002-4392-6757>.

² Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hidirapak@hotmail.com

³ Dr. Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, beyhandogan48@gmail.com

teachers, especially field workers. This study is a quantitative research using the screening model. The sample of the study consists of 276 elderly individuals residing in settlements with a population of less than ten thousand in Bingöl. As a data collection tool in this study; The socio-demographic questionnaire form prepared by the researchers and the Social Exclusion Scale for the Elderly were used. Data were analyzed by ANOVA, Tukey, t-test and multiple regression. Factors causing differentiation in the social exclusion scores of the elderly living in rural areas; income status, education level, health status and having a means of transportation. In the established multiple regression model, it was determined that car status, health status and monthly income had a statistically significant effect on the level of social exclusion. The outputs of this study also provide guidelines for the development of social policies to be applied to the elderly living in rural areas.

Keywords: Rural, Social Exclusion, Elderly

Giriş

Sosyal dışlanma, 1990'ların ikinci yarısından itibaren tanımlama ve belirleme açısından odak noktası haline gelen bir kavramdır. Sosyal dışlanmanın karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğuna vurgu yapan Levitas ve arkadaşları (2007) sosyal dışlanmayı; kaynaklara, haklara, hizmetlere ulaşamama veya reddetme; ekonomik, sosyal, kültürel veya politik arenada toplumun çoğunluğunun erişebildiği normal ilişkiler ve etkinliklere katılamamak şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal dışlanmaya ilişkin yapılan çalışmalar yaşlı nüfus için de uyarlanmıştır. Yaşlı nüfus oranının artışı ile birlikte yaşa dayalı sosyal politika geliştirmenin önem kazanması yaşlıların sosyal dışlanmasına yönelik çalışmaları gündeme getirmiştir (Walsh, Scharf ve Keating, 2017). Kentleşme ile birlikte kentlere doğru olan yoğun göç, kırsal alanda yaşlı nüfusunun oransal olarak artış göstermesine yol açmıştır.

Sosyal dışlanma kavramının kırsal alanda yaşayan yaşlılara uyarlanması için öncelikle kırsal alanın nasıl tanımlandığına bakılmalıdır. Kırsallığın anlaşılması için kullanılan iki yaklaşım bulunmaktadır (Keating ve Phillips, 2008). Bunlar, yerleşim yeri ve sosyal temsil açısından kırsal alanın farklı olmasına göre tanımlanmaktadır (Atkin, 2003; Halfacree, 1993). İlk yaklaşım, yerleşim yerinin daha çok nüfus yoğunluğu ve uzaklığı gibi etkenlere odaklanmaktadır. Bu tanımlama kullanışlı olsa da nüfus yoğunluğuna göre yapılan hesaplamalar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu nedenle bu tanımlama, hangi faktörlerin kırsal alandaki yaşamı nasıl şekillendirdiğini göz ardı etmektedir (Keating ve Phillips,

2008). Sosyal yapı açısından kırsal yerleşim ise çeşitli özelliklere göre belirlenmektedir. Bu özellikler; küçük çaplı ve izole olması, tarım ve çevreye ilişkin üretimin olması, güçlü toplum duygusu ve bağlarının olması, geleneksel ve muhafazakar duyguların varlığı, daha yavaş ve daha az baskı altında bir yaşam tarzının bulunması şeklindedir (Atkin, 2003). Ancak resmi kayıtlarda daha çok kırsal alan tanımının yerleşim yerinin nüfus yoğunluğu üzerinden yapıldığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan sınıflandırmaların ülkeden ülkeye farklılık göstermesi de söz konusudur. Örneğin İngiltere, nüfusu 10.000 altında olan yerleri kırsal alan olarak tanımlamakta iken (www.gov.uk), bu sayı Amerika için 2.500 (www.census.gov), Kanada için ise 1.000 kişi (www.statcan.gc) olarak belirlenmiştir. Türkiye için ise iki farklı tanımlama bulunmaktadır. İlk olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2012 yılında yaptığı “Yaşam Memnuniyeti Araştırması”nda nüfusu 20.000 ve altında olan yerleri kırsal alan olarak tanımlarken, ikinci olarak Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE) 2008 yılında yaptığı “Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması”nda bu sayıyı 10.000 ve altı olarak ele almıştır.

2000’li yılların başlarından itibaren doğrudan kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanmasına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Kırsal alanda yaşayan gençlerin iç veya dış göç yolu ile farklı yerlere gitmeleri (Walsh, O’Shea ve Scharf, 2014), bazı kırsal alanların emekli olan yaşlıları kendine çekmesi (Berry ve Kirschner, 2013), kişinin kendi evi veya yerel toplumu içerisinde yaşlanması anlamına gelen “yerinde yaşlanma” olgusu (Nelson, 2013) gibi faktörler kırsal alanda yaşlı nüfusun artmasına yol açmış ve bu nedenle kırsal alanda yaşayan yaşlılara yönelik çalışmaları gündeme getirmiştir. Ayrıca, kırsal alanda yaşayan kadın yaşlı oranının fazla olması ve bu oranın dul olanlar lehine artış göstermesi (Berry ve Kirschner, 2013), yaşlıların sağlık sorunlarının kentte yaşayanlara göre daha şiddetli olması (Morton ve Weng, 2013) bakım sorunlarını meydana getirmekte, artan yaşlı nüfusun getirdiği kırsal alandaki daralma ve ekonomik çekilmenin sosyal ve ekonomik etkileri ise (Walsh vd., 2014) sosyal dışlanma riskini artırmaktadır. Bu durum, bu konuda politikalar üretilmesini sağlamak amacıyla araştırma yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu zorunluluk, yaşlılıkla ilgili araştırmalarda, sosyal dışlanma kavramının sıklıkla kullanılmasına imkân vermiştir (Scharf ve Bartlan, 2008).

Yapılan çalışmalar kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanmasına etki eden faktörleri ele almaktadırlar. Bu çalışmalara göre kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma sürecine ile ilişkili olan faktörler; aile, arkadaşlar ve çevre ile olan

ilişkiler (Barnes vd. 2006; Dahlberg ve Mckee, 2018; Scharf ve Bartlam, 2008; Sohini ve Mishra, 2016; Walsh vd., 2012; Wenger ve Keating, 2008), ulaşım, uzaklık ve araba (Dobbs ve Strain, 2008; Kenyon vd., 2002; Kenyon vd., 2003; Shergold ve Parkhurst, 2012; Walsh vd., 2012), finansal imkanlar (Moffatt ve Glasgow, 2009; Philip ve Gilbert, 2007; Scharf ve Bartlam, 2008; Slack ve Rizutto, 2013; Sohini ve Mishra, 2016; Walsh vd., 2012), artan sanayileşme ve azanla tarımsal üretim (Walsh vd., 2012), kültürel ve ekonomik katılım (Sohini ve Mishra, 2016), engellilik (Fast ve Gierveld, 2008), kişilik özellikleri (Eales vd., 2008), toplum karakteristiği (Rožanova vd., 2008) ve son olarak da sağlıktır (Morton ve Weng, 2013; Scharf ve Bartlam, 2008).

Alanyazın taramasında Türkiye’de kırsal alanda yaşayan yaşlıların doğrudan sosyal dışlanma sürecini inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanamamıştır. Kırsal alanda yaşayan yaşlıların oranına bakıldığında, işsizlik gibi nedenlerden dolayı kırsal alandan ayrılan genç nüfus kırsal alanda yaşlı nüfus oranının artışıdaki temel sebep olarak görölmektedir (Küçük, 2016; Yakar, 2012). TÜİK verilerine göre 2014 yılında kırsal alandaki yaşlıların oranı %14,6 olarak belirlenmiştir. Bu oran Türkiye genelindeki aynı yılın yaşlı nüfus oranı olan %7,7 ile karşılaştırıldığında, kırsal alanda yaşlı nüfusun oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Bu nedenle Türkiye’de de kırsal alandaki yaşlıların sosyal dışlanma süreçlerine ilişkin çalışmaların yapılması zorunlu görünmektedir. Bu çalışma, doğrudan kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanmasına etki eden faktörleri incelemesi açısından literatüre katkı sunacaktır. Bu temel düşüncelerle araştırmanın temel amacı; kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin yaşadıkları sosyal dışlanma durumlarını ortaya koyma şeklinde belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda; (1) kırsal alanda yaşayan yaşlılar hangi boyutlar açısından daha çok dışlanmaktadırlar? (2) kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma düzeyleri cinsiyet, eğitim, gelir, sağlık, araç sahibi olma değişkenleri açısından farklılaşmakta mıdır? sorularına yanıt aranmıştır.

Yöntem

Araştırma nicel araştırma türünde olup, kişisel bilgi formundaki değişkenlerle sosyal dışlanma arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla araştırma, ilişkiyel tarama modeliyle tasarlanmıştır. İlişkiyel tarama modelinin kapsamı, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkiyi, değişimi, değişimin yönünü ve derecesini incelemektir (Karasar, 2009).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bingöl ili sınırlarında nüfusu 10 binin altında olan yerleşim yerlerinde ikamet eden 60 yaş üzeri bireyler oluşturmaktadır. Türkiye’deki temel yaşlı mevzuatlarından biri olan “Huzurevleri İle Huzurevi Yaşlı Bakım Ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği” nin 2. maddesinde 60 yaş üstü bireylerin huzurevine kabul edilmesinden yola çıkılarak, bu çalışmada örneklem grubu olarak 60 yaş üstü bireyler seçilmiştir.

Örneklem seçiminde, olasılıklı örnekleme türlerinden doyma (tam sayım) örnekleme tekniğinin kullanılması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Bingöl’de kırsal bölgelerde ikamet eden 60-92 yaş arası (M=70,93; SD=6,86) bireylerdir. Araştırma kapsamındaki yaşlı bireylerin tanıtıcı özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1
Örneklem Grubuna Ait Betimleyici Bilgiler

		n	%
Cinsiyet	Kadın	179	65,6
	Erkek	94	34,4
Medeni Durum	Evli	170	62,3
	Eşi vefat etmiş/ Dul/ Boşanmış	103	37,7
Öğrenim Düzeyi	Okuryazar değil	173	63,4
	Okuryazar	37	13,6
	İlkokul	52	19,0
	Ortaokul	7	2,6
	Lise	3	1,1
	Üniversite	1	,4
Hane Geliri	0-1000 TL	51	18,7
	1001-1500 TL	105	38,5
	2000 TL ve üzeri	117	42,9
Toplam		273	100,0

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan sosyodemografik veri formu ve Apak ve Apak (2020) tarafından geliştirilen “Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği (YSDÖ)” kullanılmıştır. Katılımcılara ait bazı demografik bilgileri betimlemek amacı ile hazırlanan sosyodemografik veri formunda katılımcıların yaş, cinsiyet ve medeni durum gibi temel bilgilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeği ise yaşlıların sosyal dışlanma süreçlerini anlamak için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır. Bu ölçek 22 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetler, çevre dışlanması şeklindedir. Ölçek, 5'li likert tipi maddelerden oluşmaktadır. Ölçekten toplam puan alınabilmekte aynı zamanda boyutların ortalaması alınarak da değerlendirme yapılabilmektedir. Dört alt boyutun toplamı “yaşlılarda sosyal dışlanma toplam puanını” vermektedir. Puan arttıkça yaşlılarda sosyal dışlanma da artmaktadır. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması, 584 yaşlı bireyden alınan verilerle yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğinin saptanmasında açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilirlik katsayılarını belirlemek için hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları .71 ile .89 arasında değişim göstermektedir (Apak ve Apak, 2020). Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma süreçlerini anlamak için yapılan bu çalışmada da YSDÖ'nün Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Hazırlanan soru formu için Bingöl Üniversitesi Etik İlkeleri ve Etik Kurul Başkanlığı'ndan (09/12/2019 tarih ve E.25011sayılı karar) gerekli izin alınmıştır. Veriler, Ağustos-Aralık 2020 tarihleri arasında elde edilmiştir. Nüfusu 10 binin altında bulunan yerleşim bölgelerinden veriler toplanmıştır.

Veri toplama aşamasında katılımcılar, soru kâğıdına iliştirilen bilgilendirilmiş onam aracılığıyla araştırmanın amacı ve kapsamı, süreç ve araştırmacılar hakkında bilgilendirilmişlerdir. Araştırmada toplam 285 form kullanılmıştır. Eksik veya yanlış doldurulan 9 form veri setinden çıkartılmış ve kalan 276 form üzerinde analizler gerçekleştirilmiştir.

Ölçek çalışma grubuna uygulandıktan sonra, değerlendirmelerin psikometrik özelliklerini ortaya çıkarmak için istatistiksel analizler yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesi için SPSS paket programı kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde verilerin normal dağılıp dağılmadığına dikkat edilmiştir. Normallik dağılımı sonucunda maddelerin Skewness (Çarpıklık) ve Kurtosis (Basıklık) değerleri -1.50 ile +1.50 arasında yer aldığı ve maddelerin normal dağıldığı tespit edilmiştir (Can, 2013). Analizde, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Tukey, t-testi ve çoklu regresyon kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın amaçları doğrultusunda kırsal alanda yaşayan 60 yaş üzeri bireylerin yaşadıkları sosyal dışlanma durumlarının cinsiyete, medeni duruma, öğrenim düzeyine, ekonomik duruma, araba ve cep telefonlarının olup olmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular yer almaktadır. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma ölçeğine ilişkin bulgular Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2
Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşlılarda Sosyal Dışlanma Ölçeğine İlişkin Puanları

Boyut	n	x	ss
Maddi Yoksunluk	273	2,89	,70
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	273	2,25	,89
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	273	3,08	1,16
Çevre Dışlanması	273	2,96	,98
Toplam	273	2,74	,53

Tablo 2 incelendiğinde kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin en yüksek düzeyde ulaşım ve finansal hizmetlere ulaşım alanında sosyal dışlanma yaşadıkları görülmektedir. Bunu çevre dışlanması ve maddi yoksunluk alanları izlemektedir. Yaşlı bireylerin en düşük düzeyde sosyal dışlanma yaşama alanının ise enformel sosyal destekten yoksunluk olduğu belirlenmiştir. Yaşlı bireylerin sosyal dışlanma durumlarının araştırmanın bağımsız değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t-testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Tukey testleri kullanılmıştır. Yaşlıların yaşadıkları sosyal dışlanma alt boyut puanlarının cinsiyet, medeni durum, araba ve cep telefonuna sahip olma durumuna göre farklılaşma durumlarını belirlemek üzere yapılan t-testi sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3
Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşadıkları Sosyal Dışlanma Alt Boyut Puanlarının Cinsiyete, Medeni Duruma, Araba ve Cep Telefonuna Sahip Olma Durumlarına İlişkin t-testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	n	X	ss	t	p	
Maddi Yoksunluk	Cinsiyet	Kadın	179	2,94	,73	-	,195
		Erkek	94	2,82	,65	1,29	
	Medeni Durum	Evli	170	2,86	,64	-	,263
		Boşanmış/Dul	103	2,96	,79	1,12	
	Araba Durumu	Var	111	2,71	,66	-	,000*
		Yok	162	3,03	,71	3,78	
	Cep Telefonu	Var	197	2,95	,74	1,93	,054
		Yok	76	2,76	,58		
Enformel	Cinsiyet	Kadın	179	2,09	,89	4,28	,000*

Sosyal Destekten Yoksunluk	Medeni Durum	Erkek	94	2,56	,82			
		Evli	170	2,24	,91	-,27	,790	
	Araba Durumu	Boşanmış/Dul	103	2,27	,87			
		Var	111	2,13	,78	-	,059	
	Cep Telefonu	Yok	162	2,34	,95	1,89		
		Var	197	2,24	,91	-,38	,706	
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	Cinsiyet	Kadın	179	3,39	1,18	-	,000*	
		Erkek	94	2,49	,86	6,54		
	Medeni Durum	Evli	170	3,05	1,16	-,55	,585	
		Boşanmış/Dul	103	3,13	1,17			
	Araba Durumu	Var	111	2,88	1,18	-	,017*	
		Yok	162	3,22	1,13	2,40		
	Cep Telefonu	Var	197	3,08	1,15	-,06	,949	
		Yok	76	3,09	1,21			
	Çevre Dışlanması	Cinsiyet	Kadın	179	2,83	,96	3,13	,002*
			Erkek	94	3,22	,98		
		Medeni Durum	Evli	170	2,90	,99	-	,141
			Boşanmış/Dul	103	3,08	,96	1,48	
Araba Durumu		Var	111	2,77	,84	-	,006*	
		Yok	162	3,10	1,05	2,76		
Cep Telefonu		Var	197	2,89	1,15	-	,043*	
		Yok	76	3,16	1,21	2,03		
Toplam		Cinsiyet	Kadın	179	2,76	,51	-,44	,659
			Erkek	94	2,72	,58		
		Medeni Durum	Evli	170	2,71	,52	-	,153
			Boşanmış/Dul	103	2,81	,54	1,43	
	Araba Durumu	Var	111	2,57	,50	-	,000*	
		Yok	162	2,87	,52	4,85		
	Cep Telefonu	Var	197	2,74	,56	-	,884	
		Yok	76	2,76	,46	,145		

*p<,05

Tablo 3'te görüldüğü üzere çevre dışlanması konusunda erkek yaşlılar ($\bar{X}=3,22$) kadın yaşlılardan ($\bar{X}=2,83$), arabası olmayanlar ($\bar{X}=3,10$) arabası olanlardan ($\bar{X}=2,77$) ve cep telefonu olmayan yaşlılar ($\bar{X}=3,16$) cep telefonu olan yaşlılardan ($\bar{X}=2,89$) daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşamaktadırlar ve bu farklılık anlamlı düzeydedir.

Ulaşım ve finansal hizmetler ulaşımından dışlanmaya bakıldığında ise kadınların ($\bar{X}=3,39$) erkeklerden ($\bar{X}=2,49$) ve arabası olmayanların ($\bar{X}=3,22$) arabası olanlardan ($\bar{X}=2,88$) anlamlı düzeyde yüksek sosyal dışlanma yaşadıkları ve bu farklılığın istatistiksel olarak farklı olduğu belirlenmiştir.

Enformel sosyal destekten yoksunluk konusunda erkek yaşlılar ($\bar{X}=2,56$), kadın yaşlılardan ($\bar{X}=2,09$) daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşamaktadırlar ve bu farklılık anlamlı düzeydedir. Maddi yoksunluk alt boyutunda da arabası olmayanlar ($\bar{X}=3,03$), arabası olanlara ($\bar{X}=2,71$) göre anlamlı düzeyde sosyal dışlanmayı daha fazla yaşamaktadırlar.

Sosyal dışlanma toplamında ise arabası olan ($\bar{X}=2,57$) yaşlıların arabası olmayan ($\bar{X}=2,87$) yaşlılara göre anlamlı düzeyde sosyal dışlanmayı daha fazla yaşadıkları tespit edilmiştir. Diğer bağımsız değişkenlere göre toplam puanda anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk, ulaşım ve finansal hizmetlere ulaşamama ve çevresel dışlanma alt boyutlarında medeni duruma göre anlamlı bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların yaşadıkları sosyal dışlanma alt boyut puanlarının öğrenim düzeylerine göre farklılaşma durumlarını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4

Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşadıkları Sosyal Dışlanma Alanları ile Öğrenim Düzeylerine göre ANOVA Testi Sonuçları

Boyut	Öğrenim Düzeyi	n	x	ss	F	p	Fark			
Maddi Yoksunluk	1-Okuryazar Değil	173	2,96	,72	2,46	,087				
	2-Okuryazar	37	2,88	,65						
	3-Okula Gitmiş	63	2,73	,66						
	Toplam	273	2,89	70						
	1-Okuryazar Değil	173	2,26	,89						
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	2-Okuryazar	37	2,21	,88	,033	,967				
	3-Okula Gitmiş	63	2,25	,90						
	Toplam	273	2,25	,89						
	1-Okuryazar Değil	173	3,22	1,17				5,18	,006*	1-3
	2-Okuryazar	37	3,06	1,26						
3-Okula Gitmiş	63	2,68	,98							
Toplam	273	3,08	1,16							
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	1-Okuryazar	173	3,04	,99	1,87	,157				

Dışlanması	Değil						
	2-Okuryazar	37	2,94	,83			
	3-Okula	63	2,76	1,03			
	Gitmiş						
	Toplam	273	2,97	,98			
Toplam	1-Okuryazar	173	2,82	,51			
	Değil						
	2-Okuryazar	37	2,70	,44	5,21	,006*	1-3
	3-Okula	63	2,57	,60			
	Gitmiş						
	Toplam	273	2,75	,53			

*p<,05

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma düzeylerinin öğrenim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmış ve sadece ulaşım ve finansal hizmetlerden dışlanma ve sosyal dışlanma genelinde öğrenim düzeyi anlamlı bir farklılaşmaya yol açmıştır. Anlamlı farklılık bulunan boyutlarda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla Tukey testi kullanılmıştır.

Tablo 4'te görüldüğü üzere Ulaşım ve finansal hizmetlerden dışlanma boyutunda okuryazar olmayanlar okula gitmiş olanlardan anlamlı derecede (F:5,18; p<,005) daha yüksek puan almışlardır. Sosyal dışlanma toplamına bakıldığında ise okuryazar olmayanlar okula gitmiş olanlardan anlamlı derecede (F:5,21; p<,005) daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşadıkları görülmektedir.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların yaşadıkları sosyal dışlanma alt boyut puanlarının sağlık durumu algısına göre farklılaşma durumlarını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5
Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşadıkları Sosyal Dışlanma Alanları ile Sağlık Durumu Algısına göre ANOVA Testi Sonuçları

Boyut	Sağlık Durumu	n	x	s	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	1-Kötü	99	3,03	,72			
	2-Normal	133	2,80	,66	3,11	,046*	1-2
	3-İyi	41	2,85	,77			
	Toplam	273	2,89	,70			
Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	1-Kötü	99	2,52	,95			
	2-Normal	133	2,20	,77	11,47	,000*	1-2 1-3
	3-İyi	41	1,77	,92			2-3
	Toplam	273	2,25	,89			
Ulaşım ve	1-Kötü	99	3,16	1,12	2,98	,053	

Finansal Hizmetler	2-Normal	133	2,92	1,18			
	3-İyi	41	3,39	1,17			
	Toplam	273	3,08	1,16			
Çevre Dışlanması	1-Kötü	99	3,19	1,08			
	2-Normal	133	2,88	,88	5,15	,006*	1-2
	3-İyi	41	2,58	,97			1-3
	Toplam	273	2,97	,99			
Toplam	1-Kötü	99	2,93	,57			
	2-Normal	133	2,65	,48			1-2
	3-İyi	41	2,60	,49	10,19	,000*	1-3
	Toplam	273	2,75	,53			

*p<,05

Tablo 5'te görüldüğü üzere ulaşım ve finansal hizmetler boyutu dışındaki boyutlarda ve gelişimsel sorun alanlarının genelinde sağlık durumu anlamlı bir farklılaşmaya yol açmıştır. Maddi yoksunluk boyutunda sağlık durumu kötü olanlar, sağlık durumu normal olanlardan anlamlı derecede daha yüksek puan almışlardır (F:3,11; p<,005). Enformel sosyal destekten yoksunluk boyutunda ise sağlık durumu kötü olanlar, normal ve iyi olanlardan; sağlık durumu normal olan yaşlılar ise iyi duruma sahip olanlardan daha yüksek puan almışlardır ve bu farklılık anlamlı düzeydedir (F:11,47; p<,005). Çevre dışlanması boyutunda da algılanan sağlık durum değişkenine göre gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu görülmektedir (F:5,15; p<,05). Sağlık durumu kötü olan yaşlıların durumu normal ve iyi olan yaşlılardan daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşadığı belirlenmiştir. Sosyal dışlanma toplamına bakıldığında ise sağlık durumu kötü olanların, durumu normal ve iyi olanlardan anlamlı derecede (F:10,19; p<,005) daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşadıkları görülmektedir.

Yaşlıların yaşadıkları sosyal dışlanma alt boyut puanlarının aylık ortalama gelire göre farklılaşma durumlarını belirlemek üzere yapılan ANOVA testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6
Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşadıkları Sosyal Dışlanma Alanları ile Aylık Ortalama Gelire Göre ANOVA Testi Sonuçları

Boyut	Ekonomik Gelir	n	x	s	F	p	Fark
Maddi Yoksunluk	1-0-1000 TL	51	3,19	,71			
	2-1001-2000 TL	105	2,98	,66			
	3-2001 TL ve üzeri	117	2,69	,68	11,45	,000*	1-3
	Toplam	273	2,89	,70			2-3

Emrah Apak, Hıdır Apak, Beyhan Doğan - Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılarda Sosyal Dışlanma: Sosyodemografik Değişkenlerle İlişkiler

Enformel Sosyal Destekten Yoksunluk	1-0-1000 TL	51	2,67	,94			
	2-1001-2000 TL	105	2,51	,80			
	3-2001 TL ve üzeri	117	1,83	,78	26,92	,000*	1-3 2-3
	Toplam	273	2,25	,89			
Ulaşım ve Finansal Hizmetler	1-0-1000 TL	51	3,09	,99			
	2-1001-2000 TL	105	2,89	1,13			
	3-2001 TL ve üzeri	117	3,25	1,24	2,81	,062	
	Toplam	273	3,08	1,16			
Çevre Dışlanması	1-0-1000 TL	51	3,47	,97			
	2-1001-2000 TL	105	3,26	,88			
	3-2001 TL ve üzeri	117	2,48	,87	31,30	,000*	1-3 2-3
	Toplam	273	2,97	,99			
Toplam	1-0-1000 TL	51	3,07	,52			
	2-1001-2000 TL	105	2,86	,50			
	3-2001 TL ve üzeri	117	2,50	,46	27,87	,000*	1-2 1-3 2-3
	Toplam	273	2,75	,53			

*p<,05

Tablo 6'da görüldüğü gibi maddi yoksunluk (F:11,45; p<,005), enformel sosyal destekten yoksunluk (F:26,92; p<,005) ve çevre dışlanması (F:31,30; p<,005) boyutlarında aynı olmak üzere 1000 TL ve altında gelire sahip yaşlıların 2001 TL ve üzeri gelire sahip yaşlılardan ve 1001-2000 TL geliri olan yaşlıların 2001 TL ve üzeri gelire sahip yaşlılardan anlamlı düzeyde (F:11,45; p<,005) daha yüksek puan almışlardır. Bu durumda aylık ortalama gelir düştükçe maddi yoksunluk, enformel sosyal destekten yoksunluk ve çevre dışlanması daha fazla artmaktadır denebilir. Alt boyutlarda ulaşılan bulgular ile gelişimsel sorunların toplamı ile ilgili bulgular da birbiriyle örtüşmektedir. Sosyal dışlanma toplamına bakıldığında ise aylık ortalama geliri 1000 TL ve altında olanların, durumu 1001-1500 TL ve 2000 TL üzeri gelire sahip olanlardan; aylık geliri 1001-1500 TL olanların 2000 TL ve üzeri gelire sahip olanlardan anlamlı derecede (F:27,87; p<,005) daha yüksek düzeyde sosyal dışlanma yaşadıkları görülmektedir.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların cinsiyetleri, öğrenim düzeyleri, sağlık durumları, araba ve cep telefonuna sahip olma ekonomik durumları arasındaki etkileşimin

sosyal dışlanma üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmış ve aşağıdaki tabloda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 7

Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlıların Yaşadıkları Sosyal Dışlanma Alanlarına İlişkin Regresyon Analizi

Boyut	B	SH	β
Sosyal Dışlanma Düzeyi (Bağımlı Değişken)	3.303	,226	
Cinsiyet	,018	,068	,016
Öğrenim Düzeyi	-,095	,039	-,150
Araba Durumu	,176	,062	,163*
Cep Telefonu Durumu	-,084	,066	-,071
Sağlık Durumu	-,090	,026	-,191*
Aylık Gelir	-,111	,021	-,311*
R ²	,252		
F	14,9		

*p<,005

Yapılan regresyon analizi sonucunda kurulan modelin genel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (F=14,9; p<,005). Araba durumu, sağlık durumu ve aylık gelirin sosyal dışlanma düzeyi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu görülmüştür (sırasıyla β =-,163; β =-,191; β =-,311 p<,005). Buna göre sosyal dışlanma düzeyi; araca sahip olup olmama durumundan %16,3; sağlık durumlarından %19,1 ve aylık gelirlerinden ise %31,1 düzeyinde etkilenmektedir.

Tartışma

Bu çalışma, kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma düzeylerine etki eden faktörlerin neler olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda elde edilen bulgular mevcut literatür ışığında tartışılmıştır.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde, en fazla dışlanma yaşadıkları alanın ulaşım ve finansal hizmetler alanı, en az dışlanma yaşadıkları alanın ise enformel sosyal destek alanı olduğu bulunmuştur. İster kırsal alanda yaşasın isterse kentlerde yaşasın her birey ulaşım hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Ancak kentlerde yaşayanların ulaşım hizmetlerinden faydalanma sıklığının kırsal alanda yaşayanlara göre daha fazla olması beklenmektedir. Bu kentlerin yapısıyla ilgili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbulut, 2016). Bununla birlikte, kırsal alanda yaşayan yaşlılar temel

ihtiyaçlarını karşılamak için alışveriş yapma konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Nitekim kırsal alandaki yaşlıların %70'e yakını il ve ilçe merkezlerine giderek alışveriş yapmaktadırlar (Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı [KUZKA], 2015). Kırsal alandan il veya ilçe merkezine sürekli olarak alışveriş ihtiyacı nedeniyle ulaşım sağlanması ise kırsal alanda yaşlılar açısından ulaşım sorunlarına yol açmaktadır. Benzer olarak Walsh ve arkadaşları (2012) yaşlıların dışlanmış hissetmelerinde hizmet alt yapısının olmamasının temel bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Dolayısıyla, hizmet alt yapısının olmaması, bu hizmetlere erişim için ulaşım araçlarını kullanmayı zorunlu kılmakta böylece bu alanda sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Bu verileri destekler şekilde Güler ve arkadaşları (2016) kırsal alandaki yaşlılar için önemli eksikliklerden birinin, yol gibi altyapı hizmetleri olduğunu ve yaşlıların bu noktada beklentilerinin olduğunu bulgulamışlardır. Diğer bir husus olan finansal hizmetlere erişim konusunda da kırsal alanda yaşayan yaşlıların zorluk yaşadığı görülmektedir. Işık'ın (2011) da yaptığı çalışmaya göre, yaşlı bireylerin finansal hizmetlere erişimleri sınırlı düzeyde kalmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaşlıların, bu çalışmanın bulgularında da ortaya konulduğu üzere, eğitim düzeylerinin oldukça düşük olmasının bu soruna yol açtığı söylenebilir. Finansal hizmetlere erişim ve kullanımın gerek okuryazarlık gerektirmesi, gerek teknolojik yenilikleri barındırması açısından kırsal alanda yaşayan yaşlıların bu alanda zorluk çekmesine yol açtığı ifade edilebilir.

Bu çalışmaya katılan yaşlı bireyler arasında yaşanan ve en düşük seviyede kendilerini etkileyen sosyal dışlanma alanı enformel sosyal destekten yoksunluktur. Yaşamın zorlu zamanlarında sosyal desteğin bireylerin hayatlarında önemli sağaltıcı etkilerinin olduğu bilinmekte, bireyin iyilik haline etki ettiği de görülmektedir (Alyüz, 2020). Yapılan farklı çalışmalar da bu veri ile örtüşmektedir. Örneğin Kemer ve Atik (2005) kırsal alanda sosyal desteğin daha yüksek olduğunu ve bireyler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu bulgulamışlardır. Ayrıca, köylerde yaşayan yaşlıların kentlere göre sosyal ilişki ve komşuluk açısından daha az sosyal dışlanma riski taşıdıkları (Barnes vd., 2006), kırsal alanda aile, arkadaş ve komşulardan oluşan güçlü bir toplumsal desteğin olduğu (Scharf ve Bartlam, 2008), kırsal alanda yaşayan yaşlıların kentlerdeki yaşlılara göre, çocukları ve komşuları ile ilişkilerinden memnun oldukları (Sohini ve Mishra, 2016), kırsal alanın yerinde yaşlanmak için destekleyici olduğu (Sims-Gould ve Martin-Matthews, 2008), kırsal alandaki engelli veya hareket kısıtlılığı olan yaşlıların kentteki yaşlılara göre daha çok etkinliğe katıldıkları (Fast ve Gierveld, 2008), kırsal alandaki yaşlıların tamamına yakınının görüşebildikleri

komşu ve akrabaları olduğu, yalnızca %2'sinin yalnızlık hissettiği (Güler vd., 2016) gibi bulgular da mevcut araştırmayı destekler nitelikte görünmektedir. Sohini ve Mishra (2016) teknolojik gelişmeler, kadın istihdamının artışı, bireyselleşme ve genç neslin daha bencil hale gelmesi, apartmanların artarak komşuluk ilişkilerini zayıflatması gibi nedenlerden dolayı kırsal alanın henüz yaşlılar için sosyal destek unsurlarını içerdiğini ve kentteki durumun aksi yönde olduğunu belirtmektedirler. Walsh ve arkadaşları (2012) ise, kırsal alanda kamusal hizmetlerin az olmasına bağlı olarak ortaya çıkabilecek sosyal dışlanma sorununu azaltmaya yönelik çabaların aileler tarafından karşılandığını ve enformel etkinliklerin yaşlıların dışlanması ile mücadelede kilit rol oynadığını vurgulamışlardır. Bu veriler kırsal alanda henüz bozulmamış olduğu düşünülen enformel ilişkilerin, özellikle aile ilişkileri, yaşlı bireylerin sosyal yaşamdan dışlanmasının önünde önemli bir etken olduğu ileri sürülebilir.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma puanlarında farklılaşmaya yol açan faktörlerden birisi gelir durumudur. Yani gelir düzeyi azaldıkça sosyal dışlanma düzeyi artmaktadır. Öncelikle, kırsal alanda yaşayan yaşlıların kentlerde yaşayanlar nispeten ekonomik olarak daha zorlu koşullarda yaşadıklarını yapılan çalışmalardan hareketle belirtmek gerekir. İngiltere, Amerika, Hindistan, Türkiye gibi ülkelerde yapılan çalışmalar kırsal alandaki yaşlıların gelir ve yoksulluk oranlarının kentte yaşayan yaşlılara göre daha olumsuz yönde olduğu tespit edilmiştir. Moffatt ve Glasgow, 2009; Öztürk, 2015; Philip ve Gilbert, 2007; Slack ve Rizutto, 2013; Sohini ve Mishra, 2016). Gelir durumunun sosyal dışlanmayı etkilemesinin altında yatan sebebi Walsh ve arkadaşları (2012); azalan gelirin kamusal hizmetlere ve diğer hizmetlere ve etkinliklere erişimi engellemesinden dolayı olduğu şeklinde açıklamaktadırlar. Ayrıca, Dobbs ve Strain (2008) hususi araca sahip olmanın temel hizmetlere erişimi kolaylaştırdığını, ancak finansal zorlukların ise araç sahibi olmayı zorlaştırdığını ifade ederek bu durumun sosyal dışlanma ihtimalini artırdığını iddia etmektedirler. Benzer olarak Sohini ve Mishra (2016), Hindistan'da yaptıkları çalışmada, ekonomik yetersizlikten dolayı kırsal alandaki yaşlıların kentteki yaşlılara nispeten ekonomik ve kültürel boyutlardan daha fazla dışlandıklarını bulmuşlardır. Maddi olanakların yetersizliği sosyal hayatta da farklı zorluklara neden olmakta ve yaşlıların iyilik hallerini olumsuz yönde etkilemektedir. Maddi anlamdaki zorluklardan dolayı yaşlılar harcama yaparken dikkatli davranmakta, ihtiyaç fazlası ve lüks alışveriş yapmaktan kaçınmaktadırlar (Scharf ve Bartlam, 2008). Genel olarak değerlendirildiğinde maddi olanakların kendisi bir sosyal dışlanma alanı olmakla beraber, temel

hizmetlere erişimi engellemesi, kültürel ve sosyal etkinliklere katılımı kısıtlaması gibi nedenlerden dolayı kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanmalarını pekiştirdiği söylenebilir.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma düzeyleri eğitim durumlarına göre farklılık göstermektedir. Yaşlıların eğitim düzeyleri yükseldikçe sosyal dışlanma puanları düşüş göstermektedir. Bradshaw ve arkadaşları (2004) eğitim durumunun sosyal dışlanma açısından bir risk faktörü olduğunu belirtmektedirler. Ancak bu çalışmadan farklı olarak Jehoel-Gijsbers ve Vrooman (2007) sosyal dışlanma için önemli bir risk faktörü olarak ele alınabilecek olan eğitim düzeyinin sosyal dışlanma üzerinde herhangi bir doğrudan etkisinin olmadığını belirtmişlerdir. Yazarlar, doğrudan eğitimin kendisinin risk faktörü olmadığını, ancak eğitim düzeyinin düşük olması ile birlikte yaşlıların sağlık ve gelir durumlarının da düşmesine yol açtığını bu faktörlerin ise sosyal dışlanma düzeylerine etki ettiğini iddia etmektedirler. Bununla birlikte mevcut çalışmanın sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda, Bu doğrultuda eğitim, yaşanan sorunlar ile başa çıkmada kullanılan bir beşeri sermaye olarak da ele alınabilir. Boxman ve arkadaşlarına göre (1991: 52) beşeri sermayenin unsurlarından olan eğitim yaşam koşulları üzerinde önemli etkiye sahiptir. Her iki açıdan da ele alındığında, ister doğrudan ister dolaylı etkisi açısından da eğitimin kırsal alanda yaşayan yaşlılar için, sosyal dışlanmanın önlenmesi veya azaltılması bakımından önemli olduğu ifade edilebilir.

Yaşlı bireylerin sağlık durumlarının da sosyal dışlanma bağlamında önemli etkilerinin olduğu bu araştırma ile elde edilen sonuçlar arasındadır. Benzer bir sonuç Kankaya ve Karadakovan (2017) tarafından da ortaya konmuştur. Yazarlara göre yaşlı bireylerin sağlık durumları ne kadar iyiyse kendilerini daha az maddi anlamda yoksun ve daha az sosyal olarak dışlanmış hissettikleri görülmektedir. Bu durum bireylerin sağlık durumlarının yaşamsal aktivitelerini yerine getirmede başkalarına bağımlı olup olmamaları ile ilgilidir. Bireyler kendi öz bakımlarını dışarıdan bağımsız olarak yerine getirebildikleri sürece daha az sosyal desteğe ihtiyaç duymakta ve buna bağılı olarak bu alanda daha az sosyal dışlanma yaşamaktadırlar (Altay ve Avcı, 2009). Benzer olarak farklı araştırmaların sonuçları da sağlığın sosyal dışlanma açısından etkili bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (Morton ve Weng, 2013; Scharf ve Bartlam, 2008). Bu sonuçlardan hareketle, sağlıklı olmanın kırsal alanda daha özgürce hareket edebilme, kırsal alandaki küçük çaplı istihdam alanlarında kendilerine yer bulabilme, temel hizmetlere erişebilme gibi yaşamı kolaylaştırıcı durumlardan dolayı yaşlıların kendilerini daha az dışlandıklarını hissetmelerine yol açtığı söylenebilir.

Yaşlı bireylerin bir ulaşım aracına sahip olup olmama durumları da sosyal dışlanmalarına etki etmektedir. Yapılan araştırmalar da yaşlı bireylerde özellikle araba kullanmanın sosyal yaşama katılma düzeyini artırdığını göstermektedir (Aşut vd., 2018; Mollenkopf ve Flaschentraeger, 1996). Ayrıca yapılan farklı çalışmalarda da yine sosyal dışlanma konusunda araç sahibi olmanın önemli bir etken olduğu bulgulanmıştır (Dobbs ve Strain, 2008; Kenyon vd., 2002; Kenyon vd., 2003; Shergold ve Parkhurst, 2012; Walsh vd., 2012). Hususi araç sahibi olmak kırsal alandaki yaşlıların ulaşım ihtiyaçlarını karşılamada hayati rol oynamaktadır. İhtiyaçlarını hususi araç, çevresindekilerin aracı veya kamusal araçlar ile karşılayan yaşlılar bulunmakla beraber, bu olanaklara sahip olmadığından dolayı temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlılar da bulunmaktadır. Özellikle, yaşlı, kadın, dul, yoksul ve hasta olan yaşlılar bu konudaki en dezavantajlı gruplardır (Dobbs ve Strain, 2008). Ayrıca araç, bağımsızlık ve sosyal ilişki kurmanın da kaçınılmaz bir unsuru olarak görülmektedir. Temel hizmetlerden dışlanmayan yaşlılar henüz araç sahibi olan ve araç kullanabilen yaşlılardır (Walsh vd., 2012). Ancak Shergold ve Parkhurst 'a göre (2012) sosyal dışlanma açısından araç sahibi olmak güçlü bir gösterge olmamakla birlikte aracın olmaması belirli yerleşim yerleri ve hizmetlere ulaşmayı sınırlandırmaktadır. Araç ile ulaşımı gerektiren durumlar kırsal alanda hareketlilik ile ilişkili dışlanma riskini özellikle en yaşlı kesim arasında artırmaktadır. Diğer taraftan Morton ve Weng'e (2013) göre araç kullanabilen ve araç sahibi olan yaşlılar için, kırsal alanda yaşamak zor olmamaktadır. Kırsal alan bu yaşlılara doğal bir alan, sessiz ve konforlu bir yaşam kalitesi sunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi temel hizmetlere erişimin ulaşım noktasından sorunlu bir durum olarak görüldüğüdür. Bu nedenle kırsal alanlar arasındaki farklılıkların da (örneğin kent merkezine yakın ve ulaşım imkanları yüksek olan yerler ile aksi durumdaki yerler) temel hizmetlerden dışlanmayı etkileyebileceğini kestirmek mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türkiye'de kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma durumlarını araştıran ilk çalışmalardan biridir. Bununla birlikte, çalışma sınırsız değildir. Birincisi, kentte yaşayan yaşlılar ile kırsal alandaki yaşlılar arasında bu anlamda herhangi bir farklılık olup olmadığının anlaşılması, karşılaştırmalı çalışmaları gerektirmez. İkincisi, çalışmanın kesitsel doğası, bir süre boyunca sosyal dışlanmanın genel analiz edilmesine izin vermemiştir. Bu nedenle çalışmalar, sosyal dışlanmanın daha kararlı özelliklerini yakalamak için boylamsal veriler toplayabilir. Üçüncü olarak da çalışmanın nicel doğasından kaynaklı sosyal

dışlanma süreçlerinin derinlemesine ele alınamamasıdır. Bu açıdan bu alanda nitel çalışmalara da ihtiyaç vardır.

Pratik olarak, bu çalışmada hane gelirinin sosyal dışlanmayı büyük oranda etkilediği bulunmuştur. Ayrıca bu çalışma kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin ulaşım ve finansal hizmetlere ulaşımında zorluk yaşadıklarını ve bu alanda yapılacak hizmetlere öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, mevcut çalışma ilişkisel bir analiz modeli içinde kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal dışlanma durumlarının sonuçlarını ortaya koyması açısından değerlidir. Bu araştırmanın bulguları, daha önceki araştırma bulgularının yorumlanabileceği ve gelecekteki çalışmaların başlayabileceği daha fazla zemin sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışmanın çıktıları, kırsal alanda yaşayan yaşlılara uygulanacak sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik kılavuzlar da sağlamaktadır.

Kaynakça

AKBULUT, F. (2016). Kentsel Ulaşım Hizmetlerinin Planlanması ve Yönetiminde Sürdürülebilir Politika Önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 336-355.

ALTAY, B., & AVCI, İ. A. (2009). Huzurevinde yaşayan yaşlılarda özbakım gücü ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Dicle Tıp Dergisi*, 36(4), 275-282.

ALYÜZ, S. B. (2020). Sosyal Desteğin Birey Yaşamında Önemi ve Sosyal Hizmet. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities*, s. 115-134.

APAK, E., & APAK, H. (2020). Yaşlılarda sosyal dışlanma ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kadim Akademi SBD*, 4(1), 1-15.

AŞUT, Ö., VAİZOĞLU, S., BOZYEL, F., SUCUOĞLU, A., PEKTEKİN, C., ASİF, G., . . . ÇALI, Ş. (2018). Lefkoşa'nın bir bölgesinde altmış beş yaş ve üzeri bireylerin sosyal yaşama katılımı. *Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi*, 399-410.

ATKIN, C. (2003). Rural communities: human and symbolic capital development, fields apart. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 33(4), 507-518.

BARNES, M., BLOM, A., COX, K., & LESSOF, C. (2006). *The Social Exclusion of Older People: Evidence from the First Wave of the English Longitudinal Study of Ageing (ELSA) Final Report*. London: SEU/OPDM.

BERRY, E. H., & KIRSCHNER, A. (2013). Demography of rural aging. N. Glasgow, & E. H. Berry içinde, *Rural Aging in 21st Century* (s. 17-36). London: Springer.

BOXMAN, A. W., DEGRAAF, P. M., & FLAP, H. D. (1991). The impact of social and human capital on the income attainment of Dutch managers. *Social Networks*, 13, 51-73.

BRADSHAW, J., KEMP, P., BALDWIN, S., & ROWE, A. (2004). *The Drivers of Social Exclusion A Review of the Literature for the Social Exclusion Unit in the Breaking the Cycle Series*. London: SEU/ODPM.

CAN, A. (2013). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

DAHLBERG, L., & MECKEE, K. J. (2018). Social exclusion and well-being among older adults in rural and urban areas. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 79, 176-184.

DOBBS, B., & STRAIN, L. (2008). Staying connected: issues of mobility of older rural adults. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 87-96). Bristol: The Policy Press.

EALLES, J., KEEFE, J., & KEATING, N. (2008). Age-friendly rural communities. N. Keatin içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 109-120). Bristol: The Policy Press.

FAST, J., & GIERVELD, J. d. (2008). Ageing, disability and participation. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Goog Place to Grow Old* (s. 63-74). Bristol: The Policy Press.

GÜLER, Z., GÜLER, N., & ÖZSEL, D. (2016). Kırsal kesimde "yaşlı kadın" olmak. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 86-100.

HALFACREE, K. H. (1993). Locality and social representation: space, discourse and alternative definitons of the rural. *Journal of Rural Studies*, 9(1), 23-37.

IŞIK, İ. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

JEHOEL-GIJSBERS, G., & VROOMAN, C. (2007). *Explaining Social Exclusion A theoretical model tested in the Netherlands*. The Hague: The Netherlands Institute for Social Research.

KANKAYA, H., & KARADAKOVAN, A. (2017). Yaşlı Bireylerde Günlük Yaşam Aktivite Düzeylerinin Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumuna Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21-29.

KARASAR, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

KEATING, N., & PHILIPS, J. (2008). A critical human ecology perspective on rural ageing. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 1-10). Bristol: The Policy Press.

KEMER, G., & ATİK, G. (2005). Kırsal ve İl Merkezinde Yaşayan Lise Öğrencilerinin Umut Düzeylerinin Aileden Algılanan Sosyal Destek Düzeyine Göre Karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 161-168.

KENYON, S., LYONS, G., & RAFFERTY, J. (2002). Transport and social exclusion: investigating the possibility of promoting inclusion through virtual mobility. *Journal of Transport Geography*, 10(3), 207-219.

KENYON, S., RAFFERTY, J., & LYONS, G. (2003). Social exclusion and transport in the UK: a role for virtual accessibility in the alleviation of mobility-related social exclusion. *Journal of Social Policy*, 32(3), 317-338.

KUZKA, K. A. (2015). *TR82 Bölgesi Kırsal Yaşlılık Analizi Raporu*.

KÜÇÜK, M. (2016). Kırsal alanlarda yaşlı yerel halkın karşılaştığı sorunlar: Konya İli Derebucak İlçesi üzerine bir inceleme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 29-48.

LEVITAS, R., PANTAZIS, C., FAHMY, E., GORDON, D., LLOYD, E., & PATSION, D. (2007). *The Multi-Dimensional Analysis of Social Exclusion*. Bristol.

MOFFATT, S., & GLASGOW, N. (2009). How useful is the concept of social exclusion when applied to rural older people in the United Kingdom and the United States? *Regional Studies*, 43(10), 1291-1303.

MOLLENKOPF, H., & FLASCHENTRAEGER, P. (1996). *Mobilität zur sozialen Teilhabe im Alter*. Berlin.

MORTON, L. W., & WENG, C. Y. (2013). Health and healthcare among the rural aging. N. Glasgow, & E. H. Berry içinde, *Rural Aging in 21st Century* (s. 179-194). London: Springer.

ÖZTÜRK, H. (2015). *Yaşlanma ve Kırsal Yaşlılık*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.

PHILIP, L. J., & GILBERT, A. (2007). Low income amongst the older population in Great Britain: a rural/non-rural perspective on income levels and dynamics. *Regional Studies*, 41(6), 735-746.

ROZANOVA, J., DOSMAN, D., & GIERVELD, J. d. (2008). Participation in rural contexts: community matters. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 75-86). Bristol: The Policy Press.

SCHARF, T., & BARTLAM, B. (2008). Ageing and social exclusion in rural communities. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 97-108). Bristol: The Policy Press.

SHERGOLD, I., & PARKHURST, G. (2012). Transport-related social exclusion amongst older people in rural Southwest England and Wales. *Journal of Rural Studies*, 28(4), 412-421.

SIMS-GOULD, J., & MARTIN-MATTHEWS, A. (2008). Distance, privacy and independence: rural homecare. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 43-52). Bristol: The Policy Press.

SLACK, T., & RIZZUTO, T. E. (2013). Aging and economic well-being in rural America; exploring income and employment challenges. N. Glasgow, & E. H. Berry içinde, *Rural Aging in 21st Century* (s. 57-76). London: Springer.

SOHINI, & MISHRA, A. J. (2016). Social exclusion: a comparative study of rural and urban elderly. *International Journal of Advanced Research*, 4(3), 1605-1612.

WALSH, K., O'SHEA, E., & SCHARF, T. (2012). *Social Exclusion and Ageing in Diverse Rural Communities: Findings from a Cross-Border Study in Ireland and Northern Ireland*. Irish Centre for Social Gerontology.

WALSH, K., O'SHEA, E., & SCHARF, T. (2014). Exploring the impact of informal practices on social exclusion and age-friendliness for older people in rural communities. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 24, 37-49.

WALSH, K., SCHARF, T., & KEATING, N. (2017). Social exclusion of older persons: a scoping review and conceptual framework. *European Journal of Ageing*, 14(1), 81-98.

WENGER, G. C., & KEATING, N. (2008). The evolution of networks of rural older adults. N. Keating içinde, *Rural Ageing A Good Place to Grow Old* (s. 33-42). Bristol: The Policy Press.

YAKAR, M. (2012). İç ve dış göçlerin kırsalda nüfusun yaş yapısına etkisi: Emirdağ İlçesi örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(2), 129-149.